

Л. В. Гура
*асистент каф. педагогіки та методики трудового навчання,
Криворізький ДПУ*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ СТУДЕНТА ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розглянуто теоретичні основи формування пізнавального інтересу студента. Обстоюється думка про те, що інтерес – це складна, динамічна система, у якій взаємодіють емоційні, вольові та інтелектуальні процеси.

Ключові слова: пізнавальний інтерес, стадії інтересу, навчальний процес.

В статье рассматриваются теоретические основы формирования познавательного интереса студента. Обосновывается точка зрения о том, что интерес – это сложная, динамическая система, в которой взаимодействуют эмоциональные, волевые и интеллектуальные процессы.

Ключевые слова: познавательный интерес, стадии интереса, учебный процесс.

The article deals theoretical foundations of cognitive interest of the student. Substantiates the view that the interest - it is a complex, dynamic system, which interact with the emotional, volitional and intellectual processes.

Keywords: cognitive interest, stage of interest, educat.

Проблема інтересу до навчання не нова, значення його утверджували багато дидактів минулого, головну функцію його всі вбачали в тому, щоб наблизити студента до навчання, заохотити так, щоб навчання стало бажаним. Ж.Ж. Руссо, спираючись на інтерес вихованця до оточуючих його предметів і явищ, намагався побудувати доступне і приємне навчання. К.Д. Ушинський бачив в інтересі основний внутрішній механізм успішного навчання. Він показав, що зовнішній механізм не досягне потрібного результату. І.Ф. Герbart закликав учителя не бути докучливим, а зупинити навчання на пізнавальних інтересах [2, с.34].

В навчанні є особливий вид інтересу – інтерес до пізнання або пізнавальний інтерес. Його межі – пізнавальна діяльність, в процесі якого проходить оволодіння змістом навчальних предметів і необхідними способами або змістом і навичками, за допомогою яких студент отримує освіту. У студентів академічної групи пізнавальних інтерес може мати різний рівень свого розвитку і різний характер проявів, зумовлений різним досвідом, важливими шляхами індивідуального розвитку. Елементарним рівнем пізнавального інтересу можна вважати відкритий інтерес до нових факторів, цікавих явищ, які фігурують в інформації, отриманої студентом на заняттях.

Більш вищим рівнем є інтерес до пізнання суттєвих явищ, складаючи більш глибоку і часто невидиму їх внутрішню сторону. Цей рівень потребує пошуку, активного оперування набутими знаннями. На цьому

рівні пізнавальний інтерес часто пов'язаний з рішенням задач прикладного характеру, в яких студента цікавить не скільки принцип дії, скільки механізм за допомогою якого все відбувається. Цей рівень можна назвати стадією опису, в яких фіксація зовнішніх при знаків вивченого знаходиться на однакових рівнях.

Ще більш високий рівень пізнавального інтересу складає інтерес до причинно-наслідкових зв'язків, до виявлення закономірностей, до встановлення загальних принципів діючих в різних умовах. Цей рівень буває з межованим з елементами дослідницько-творчої діяльності з здобуттям нових і набутих способів навчання. На цьому рівні в навчальному процесі особливо відчутно рух студента, який виявив не тільки загальне значення, а й глибоке пізнання важливих сторін вивченого, який здібний бачити діалектику явищ, знаходити глибокий інтерес до пізнання закономірностей.

Репродуктивно-фактологічний, описово-пошуковий і творчий характер пізнавальної діяльності зумовлюють собою й рівень пізнавального інтересу студента. Вказаний головний параметр рівня пізнавального інтересу, супроводжується такими параметрами, як стійкість, локалізованість, усвідомленість.

Параметр стійкості багато відкриває нам і пізнавальному інтересі студента. Пізнавальний інтерес може бути ситуаційним. В структурі особистості він не залишає важливого сліду, так як інтерес її весь час потребує зовнішніх засобів.

Локалізація пізнавальних інтересів може бути також різною. У студентів пізнавальний інтерес має широку локалізацію. Стержневі, домінуючі інтереси лежать в основі нахилів, здібностей студента. Параметри стійкості і локалізації пізнавальних інтересів допомагають викладачу укріпити уявлення, які склалися про рівень і характер інтересу до навчання своїх і керуватися в навчальному процесі цим значним мотивом.

В пізнавальному інтересі, знаходять своє вираження ряд значних для навчання і розвитку моментів. В ньому виражена єдність об'єктивних і суб'єктивних сторін пізнавальної діяльності. В ньому найбільш суттєво проявляється закономірність переходу зовнішнього і внутрішнього, що складає суть розвиваючого навчання. Потрібно звернути увагу ще на одну сторону цінності пізнавального інтересу в процесі навчання, яка пов'язана з психологічною структурою самого феномену. Аналіз психологічної структури пізнавального інтересу привів психологів С.Л. Рубинштейн, А.А. Гордон, Л.Н. Леонтьєв до висновку, що не особистісна освіта, яка в органічній єдності представила всі важливі для особистості процеси, інтелектуальні, емоційні, вольові. Затверджуючи цінність пізнавального інтересу як фактора процесу навчання, слід звернути увагу і на те, що під його впливом актуалізуються не тільки названі процеси, він актуалізує і всю пізнавальну діяльність в цілому і психологічні процеси, які лежать в

процесі творчої, пошукової, дослідницької діяльності [1, с.27.]

Друга умова формування пізнавальних інтересів особистості в цілому полягає в тому, щоб вести навчальний процес на оптимальному рівні розвитку студента. Емоційна атмосфера навчання, позитивний емоційний тонус навчального процесу є третім фактором.

Дослідження І.О. Рута, Г.І. Щукіна, У. Хаскауф, В.А. Синицької, В.В. Котова, підтверджують важливі ідеї С.Л. Рубінштейна про те, що входячи в оточуючий світ людина може міняти обставини не тільки своїми діями, але й своїми відносинами до оточуючого світу та до людей. Завдяки відносинам, які складаються в спілкуванні та навчальному процесі і може бути створена сприятлива атмосфера навчання, пізнавальних інтересів особистості.

Пізнавальну активність студента слід розглядати як особистісну освіту, яка виражає інтелектуальний відгук на процес пізнання. Вона характеризується: пошуковою направленістю навчання; пізнавальним інтересом, прагненням задовольнити його за допомогою джерел як в навчанні, так і поза навчальною діяльністю; емоційним підйомом.

В свою чергу пізнавальна самостійність формується на базі активності за допомогою наступних рис: прагнення і вміння самостійно мислити; здібність орієнтуватися і новій ситуації; знайти свій підхід до нового завдання; бажання не тільки зрозуміти засвоєні знання, а й способи їх добування; критичний підхід до суджень інших; незалежність особистих суджень.

Навчальний процес володіє змістом навчальних предметів, значними можливостями пізнавальних інтересів. В свою чергу пізнавальний інтерес студента є джерелом енергетичних ресурсів діяльності студентів.

Психологи та педагоги розрізняють кілька стадій інтересу: зацікавленість, допитливість, пізнавальний інтерес.

Зацікавленість – це елементарна стадія орієнтування, зв'язана з новизною предмета. Студенти можуть зацікавитися предметом, але в них не помітне прагнення до пізнання їхньої сутності. Це ситуативний інтерес. Він швидко виникає і так само швидко зникає. Насправді, якісним навчання буде тоді, коли студент стане зацікавленим у тому, щоб здобути знання.

Допитливість – характеризується прагненням глибше ознайомитися з предметом, вийти за межі видимого і чутного, розширити свої пізнання. На цій стадії інтерес виражається у здивуванні й прагненні довідатися нове. Студента цікавить не стільки принцип дії, скільки механізм, за допомогою якого вона виникає. Отже, інтерес вже не знаходяться на поверхні окремих факторів, але ще не проникає настільки в навчання, щоб виявити закономірності.

Стадія пізнавального інтересу – характеризується тим, що у студентів виникають не тільки проблемні питання чи потреба в

пізнавальних ситуаціях, але і прагнення самостійно її вирішувати. У центрі уваги студента не одержання готового матеріалу, який вивчається, а проблема – пізнавальна задача, яку варто вирішити. Найбільш ефективними для навчання є ситуації, в яких студенти активізують свій пізнавальний інтерес. До таких ситуацій ми відносимо завдання, в яких студенти повинні: відстоювати свою думку перед академічною групою; брати участь у дискусіях, діалогах; знаходити кілька варіантів можливого рішення проблеми.

Вони є першим кроком до формування пізнавального інтересу. Другим кроком будуть спеціальні методи:

1) Навчальна дискусія. Дуже ефективний метод і широко використовується в різних освітніх закладах. Суть даного методу полягає в обміні поглядами з конкретної проблеми, створенні ситуації пізнавальної суперечки. Для цього активно використовуються різні наукові точки зору з тієї чи іншої проблеми.

2) Пізнавальні ігри. Спеціальні ігри, що моделюють реальність, з якої студенту пропонується самостійно знайти вихід. Пізнавальний інтерес з'являється тому, що кожен студент виступає активним учасником у цій діяльності.

Видатний психолог С.Л. Рубінштейн стверджує, що для формування пізнавального інтересу необхідна велика кількість факторів, найголовнішим з них є підтримування постійно високої складності та інтенсивності навчання. У той же час обов'язково повинен бути присутнім й елемент гри [3, с. 25].

Усі стадії інтересу тісно взаємопов'язані, переплетені і можуть існувати навіть на одному й тому ж самому занятті. Поява інтересу тісно пов'язана з тим, як викладач його збуджує й підтримує. Як бачимо, інтерес – це складна, динамічна система, у якій взаємодіють емоційні, вольові та інтелектуальні процеси.

Література

1. Вопросы психологии познавательной деятельности : сб. науч. тр. - М. : Просвещение, 1980. – С. 23-46.
2. Педагогическая энциклопедия. - М. : Сов. Энциклопедия, 1964. - т.1. - 831с.
3. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии : в 2-х т. / С.Л. Рубинштейн. – Т. 2. - М. : Педагогика, 1989.

Стаття надійшла до редакції 24.03.2010 р.